8. Reid E. Balancing Human Rights, Environmental Protection and International Trade. *Lessons from the EU Experience*. Oxford: Hart Publishers, 2015. 272 p.

9. Sweet A. S., Mathews J. Proportionality balancing and global constitutionalism. *Columbia Journal of Transnational Law*, 2008. Vol. 47. P. 72 – 164.

10. Ueda J. Is the principle of proportionality the European approach?: a review and analysis of trade and environment cases before the European court of justice. *European Business Law Revie*w, 2003. Vol. 14. № 5. P. 557 – 593.

11. Winter G. Okologische VerhaltnismaBigkeit. *Zeitschrift fur Umweltrecht*, 2013. № 7-8. S. 387 – 395.

УДК: 340.1 **DOI: 10.32751/2617-5967-2026-02-09**

Доляновська І. М.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Університету економіки та права «КРОК»
ORCID ID: 0000-0002-1606-7096

БАЛАНС ПУБЛІЧНИХ Й ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК ОСНОВА ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В ПРАВІ

Статтю присвячено комплексному аналізу балансування публічних і приватних інтересів через призму принципу пропорційності у правопорядку України. Обґрунтовано, що пропорційність виступає не лише критерієм допустимості обмежень, а повноцінною методологією правової оцінки, яка поєднує ідентифікацію інтересів, перевірку легітимної мети, придатності та необхідності засобів, а також зважування наслідків для невизначеного кола осіб і конкретного індивіда. Розкрито категорію «інтерес» як усвідомлену потребу з чітким носієм, предметом захисту та очікуваним результатом; запропоновано «рамку розпакування інтересу» (носії, предмет, вага/чутливість, альтернативи й компенсації, узгодженість та недискримінаційність), що переводить балансування з інтуїтивної площини у верифіковану юридичну процедуру. Показано, що публічний інтерес має похідний характер від індивідуальних прав і потреб, включає міжчасовий вимір (майбутні покоління, довкілля, стійкість інституцій) і не зводиться до «волі більшості» чи пріоритету органу влади. Запропоновано розрізняти універсальні та спеціальні публічні інтереси й враховувати їх у матеріальному та процесуальному праві, зокрема в адміністративних процедурах, де на перший план виходять прозорість мотивування, мінімально обтяжливі засоби та захист «нецільових» груп. На матеріалі практики ЄСПЛ (справа «Immobiliare Saffi v. Italy») продемонстровано, що публічні міркування не можуть нівелювати ядро права власності, а реальна ефективність правового захисту (виконання рішень) є критерієм легітимності публічної політики. Окреслено практичні інструменти: чек-лист пропорційності для нормотворця й адміністрації; процесуальні запобіжники (оцінка впливу на права, перехідні періоди, компенсаційні механізми тощо); критерії запобігання маніпулятивному «конструюванню» публічного інтересу у медійному середовищі. Доведено, що перехід від декларативного

посилання на «загальне благо» до операціоналізованих процедур пропорційності знижує ризики довільності, підтримує єдність правопорядку і підсилює довіру до держави та суду.

Ключові слова: *пропорційність, принцип пропорційності, тест пропорційності, публічний інтерес, приватний інтерес, балансування, верховенство права, зважування, ЄСПЛ, права людини*

The article is devoted to a comprehensive analysis of balancing public and private interests through the prism of the principle of proportionality in the Ukrainian legal system. It is argued that proportionality is not only a criterion for the admissibility of restrictions, but also a full-fledged methodology for legal assessment, which combines the identification of interests, verification of legitimate goals, suitability and necessity of means, as well as weighing the consequences for an indefinite circle of persons and a specific individual. The category of «interest» is revealed as a conscious need with a clear carrier, subject of protection, and expected result. An «interest unpacking framework» (bearers, subject, weight/sensitivity, alternatives and compensation, consistency and non-discrimination) is proposed, which shifts the balancing act from the intuitive plane to a verified legal procedure. It is shown that public interest is derived from individual rights and needs, includes an intertemporal dimension (future generations, the environment, institutional stability), and is not reduced to the «will of the majority» or the priority of the authority. It is proposed to distinguish between universal and special public interests and to take them into account in substantive and procedural law, in particular in administrative procedures, where transparency of reasoning, minimally burdensome means, and protection of «non-target» groups come to the fore. Based on the practice of the ECHR (the case of «Immobiliare Saffi v. Italy»), it has been demonstrated that public considerations cannot negate the core of property rights, and that the real effectiveness of legal protection (enforcement of decisions) is a criterion for the legitimacy of public policy. Practical tools are outlined: a proportionality checklist for legislators and administrators; procedural safeguards (impact assessment, transition periods, compensation mechanisms, etc.); criteria for preventing manipulative «construction» of public interest in the media environment. It has been proven that the transition from a declarative reference to the «common good» to operationalized proportionality procedures reduces the risks of arbitrariness, supports the unity of the rule of law, and strengthens trust in the state and the courts.

Keywords: *proportionality, principle of proportionality, proportionality test, public interest, private interest, balancing, rule of law, weighing, ECHR, human rights*

Постановка проблеми. Застосування принципу пропорційності має системний характер і розкривається насамперед у зв’язку «мета – засоби її досягнення». Йдеться не лише про техніку обмеження прав чи дискрецію органів публічної влади, а про цілісний метод правового мислення, що вимагає логічної відповідності між задекларованою метою регулювання та інтенсивністю втручання. Визначаючи цілі, якими керується законодавець, неминуче постає питання про інтереси, що ними охоплюються: приватні інтереси конкретних осіб та публічні інтереси, покладені в основу правопорядку і важливі для невизначеного кола членів суспільства. Власне балансування цих інтересів становить ядро пропорційності як вимоги співмірності між потребою захистити загальне благо та необхідністю зберегти належний обсяг прав і свобод конкретного індивіда.

У вітчизняному праві (з урахуванням засад верховенства права та конституційних меж обмеження прав) категорія «інтересу» виконує пояснювальну функцію: вона допомагає ідентифікувати, які саме блага потребують правового захисту, а які можуть бути виправдано обмежені за наявності легітимної мети, придатних і найменш обтяжливих засобів. Право за такої умови відображає ставлення публічної влади та інституцій до наявних (уже виявлених) інтересів і до тих, що можуть постати в майбутньому, охоплюючи як інтереси існуючих членів соціуму, так і майбутніх поколінь. Саме коректне розуміння змісту «інтересу» є центральною передумовою для побудови узгодженої системи права та послідовного застосування принципу пропорційності в різних галузях права (конституційному, адміністративному, цивільному, кримінальному та ін.).

Отже, пропорційність слугує не лише критерієм допустимості втручання, а й методологією правової оцінки: спершу визначається легітимна мета, далі – придатність і необхідність засобів, і зрештою здійснюється зважування (співмірність у вузькому розумінні) між вигодами для публічного інтересу та тягарем для приватної особи. Саме така послідовність дозволяє уникнути формалізму, запобігти надмірності обмежень і забезпечити реальний, а не декларативний баланс публічних і приватних інтересів, що додатково підкреслює актуальність заявленої в цій статті наукової проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичного обґрунтування співвідношення публічного і приватного інтересів активно дискутується в сучасній українській юридичній літературі. Авторське бачення приватного і публічного права, а також концепту «інтересу» у праві подано у працях О. Банчука [1], О. Гуняк [2], О. Дзісяка [3], Ю. Євтошука [4], Л. Золотухіної [5], О. Миколенка [6], С. Погребняка [7], М. Савчина [8], С. Шевчука [9] та інших дослідників. Разом із тим, у наукових працях поза належною увагою нерідко залишається використання категорій «приватний інтерес» і «публічний інтерес» з метою реалізації принципу пропорційності.

Метою статті є розкриття змісту категорій «публічний інтерес» і «приватний інтерес», обґрунтування їхнього балансування для втілення принципу пропорційності.

Виклад основного матеріалу. Категорія «інтерес» виступає базовим елементом правового регулювання: саме інтереси – індивідуальні, колективні та публічні – детермінують появі норм, визначають їхню мету й обсяг дозволених/заборонених дій. У сучасному праворозумінні інтерес можна окреслити як усвідомлену потребу (цінність), що претендує на правовий захист або врахування у процесі прийняття владних рішень. На відміну від абстрактних цінностей, інтерес завжди має адресата (носія), предмет (що саме потребує захисту) та очікуваний результат (стан задоволення потреби).

В основі будь-якої цілеспрямованої поведінки лежить потреба, яка переходить у якісно інший стан, щойно стає усвідомленою та оціненою з позицій цінності для особи чи спільноти. Саме на цій точці відбувається перехід до інтересу: усвідомлена потреба набуває змістовної форми, адресата, меж і очікуваного результату. Інтерес, зі свого боку, породжує мотив – внутрішній імпульс, що спрямовує волю на досягнення певного стану речей, і матеріалізується у меті, тобто у конкретному образі бажаного результату, який піддається правовому опису та перевірці. Такий ланцюжок – «Потреба → Інтерес → Мотив → Мета» – важливий для права тим, що робить видимими справжні підстави регулювання і дозволяє відрізнити легітимні очікування від довільних претензій. Інтерес виконує роль мосту між фактичним і нормативним: він виводить індивідуальні та публічні потреби у площину юридично значущих аргументів, з якими законодавець і правозастосувач мають рахуватися.

Відтак мета правового впливу не може формулюватися у відриві від конкретних інтересів, а обрані засоби – ігнорувати їх зміст та інтенсивність. З огляду на це, правопорядок має реалізовуватися відповідно до належно організованої методики «розпакування» інтересу перед балансуванням і пропорційнісною перевіркою:

1) встановити носіїв (хто саме зазнає впливу і хто є бенефіціаром);

2) описати предмет інтересу (яке благо чи стан підлягає охороні);

3) визначити вагу та чутливість інтересу (чи торкається обмеження ядра права, яка тривалість і масштаб втручання);

4) оцінити наявні альтернативи і компенсації;

5) перевірити узгодженість з іншими нормами та відсутність невиправданих привілеїв/дискримінації.

Лише після такої ідентифікації балансування перестає бути інтуїтивним і набуває рис раціональної правової оцінки.

Практичне значення категорії інтересу в українському праві проявляється щонайменше у трьох площинах. По-перше, матеріальній: інтерес виступає підставою для вибору моделі регулювання та інтенсивності втручання (від м'яких інструментів до заборон і санкцій). По-друге, процесуальній: інтерес може бути самостійним об'єктом судового захисту, якщо він легітимний, конкретний і юридично релевантний; від нього залежить і доступ до правосуддя, і вибір способу захисту. По-третє, методологічній: належне окреслення інтересів є відправною точкою для тесту пропорційності – від верифікації легітимної мети до перевірки необхідності та співмірності у вузькому сенсі (розумінні). Зрештою, саме якісне опрацювання категорії «інтерес» у матеріальному й процесуальному вимірах уможливлює анти-формалістський підхід до обмеження прав: законодавець і суд не лише декларують публічну мету, а й демонструють, як вона корелює з конкретними приватними й колективними інтересами, чому обрані засоби придатні та найменш обтяжливі, і чому кінцевий баланс є справді пропорційним. Такий підхід забезпечує послідовність правозастосування, знижує ризики довільності та підсилює довіру до правопорядку.

Виходячи з категорії інтересу, принцип пропорційності постає як універсальний інструмент вирішення колізій між публічними та приватними інтересами – як у загальному теоретичному плані, так і в кожній конкретній справі. Його функція полягає не у формальному пріоритеті однієї зі сторін, а у віднайденні такої міри втручання, яка забезпечує легітимну мету та мінімізує надмірний тягар для особи.

Початкове розрізнення інтересів на приватні й публічні коріниться у філософських категоріях «приватного» та «загального». Ще Д. Дідро, застосовуючи ці категорії до суспільних відносин, наголошував: «У суспільстві ми всі є тим, чим частина є щодо організованого цілого… Для істоти природно працювати на загальне благо свого роду» [10]. Розвиваючи цю ідею, він підкреслював невідривність приватного (особистого) й загального: «Схильності будь-якої істоти перебувають у постійному й визначеному зв'язку із загальною користю її роду… Вічна мудрість, що управляє всесвітом, пов'язує особистий інтерес істоти із загальним благом її системи так, що неможливо досягти одного, не пожертвувавши іншим; погано вчинити зі своїм ближнім – означає зашкодити самому собі» [10]. Водночас у центрі «загального блага», за слушним зауваженням Д. Дідро, лежить добробут індивіда: «щастя окремих осіб є головною метою суспільства» [10].

У сучасній доктрині (українській та зарубіжній) усталився консенсус щодо необхідності балансу між публічним і приватним інтересом. Проте сам зміст «балансу» тлумачать по-різному: інколи віддають перевагу автономії особи, інколи – пріоритету суспільних благ. Саме тут пропорційність задає процедурну нейтральність. Для узгодженого правозастосування важливо розуміти, що публічний інтерес не зводиться до «волі більшості» або до інтересу органу влади. Він є похідним від прав і потреб реальних людей, включно з міжчасовим виміром (інтереси майбутніх поколінь), і підлягає перевірці на відповідність конституційним засадам. Натомість приватний інтерес не є абсолютним – він може бути обмежений за умов законності, необхідності та співмірності. Звідси випливає ключова методична вимога: жодне втручання не може вважатися обґрунтованим, якщо публічний інтерес у його підставі не ідентифікований належним чином і не співвіднесений з конкретними приватними втратами.

У процесі суспільного розвитку поняття «публічний інтерес» зазнає розширення й семантичного «розмивання»: що саме слід розуміти під цією категорією – загальнонаціональні пріоритети, універсальні (загальнолюдські) цінності чи сукупність ситуативних цілей публічної політики? Схоже питання виникає і щодо терміна «загальна воля», який у класичній філософії часто наближають до «спільного інтересу». У неокантіанській традиції «загальна воля» інколи постає критерієм нормативної легітимації норми: закон вважають правовим, якщо він адекватно відображає цю волю; все інше – нібито знаходиться поза межами права. Такий підхід, однак, справедливо критикують з позицій доцільності, обґрунтованості й ефективності, ставлячи низку принципових запитань:

1) хто і яким способом здатен достовірно встановити наявність «загальної волі» в конкретному законі?;

2) чому один і той самий представницький орган у різних випадках приймає норми, які по-різному «репрезентують» цю волю?;

3) як практично ідентифікувати «загальну волю» на етапі нормотворення в умовах різноманіття інтересів і експертних впливів?

Сама логіка демократичного процесу показує, що апеляція до «загальної волі» без чітких методологічних фільтрів є ненадійним орієнтиром. Звідси – потреба в операціоналізації публічного інтересу на нормативному ґрунті: інтереси набувають правового значення остільки, оскільки вони спрямовані на загальне благо та сумісні з конституційними цінностями, правами і свободами людини та принципом верховенства права. Захист інтересів певної групи є легітимним лише тоді, коли сприяє збільшенню можливостей для кожної особи реалізувати свої законні потреби й не перетворюється на привілей, що обмежує інших.

Публічний інтерес не є «волею абстрактної держави» і не зводиться до арифметичної суми приватних прагнень. Він має похідний характер від реальних прав і потреб людей, але водночас включає міжчасовий вимір – вимоги майбутніх поколінь, довкілля, стійкості інституцій тощо. Наприклад, безпека суспільства як публічне благо водночас означає безпеку кожної особи (право на життя, недоторканність, повага до гідності тощо). У цьому сенсі «спільний (загальний)» справді народжується з «окремого (приватного)», але не розчиняється у ньому: він структурує пріоритети, узгоджує суперечливі претензії й встановлює межі допустимого втручання. Тому теза про те, що належний облік інтересів

кожного нівелює розрізнення між публічним і приватним, є хибною. Розмежування потрібне, щоб:

– уникати підміни загального блага корпоративними чи ситуативними вигодами;

– забезпечувати симетрію у зважуванні: приватні втрати не можуть бути ігноровані заради абстрактних декларацій, а публічні цілі – редуковані до приватної корисності;

– підтримувати цілісність правопорядку в умовах множинності носіїв інтересів.

У практичному вимірі це розмежування здійснюється не шляхом проголошення «загальної волі», а через процедури пропорційності. Такий підхід дозволяє відмовитися від спокуси легітимувати будь-яку політику посиланням на «спільну волю» й натомість перекласти дискусію у юридично верифіковані категорії: конкретні інтереси, реальні ризики, пропорційні засоби, прозорі критерії оцінки. У результаті публічний інтерес не розчиняється у приватному і не домінує над ним автоматично – він постає як нормативно окреслена і процедурно перевірена підстава для обмеження чи захисту прав, сумісна з ідеєю справедливості та верховенства права.

Ми пропонуємо виходити з того, що публічний інтерес не є абстрактною «волею держави» чи безособовими «інтересами суспільства». Його зміст формується з індивідуальних, конкретних і легітимних інтересів людей, які підлягають правовому визнанню та захисту й водночас мають суспільно значущий вимір. Отже, вирішальним є не маркування інтересу «інтересом суспільним» або «інтересом державним», а відповідь на питання: чи приводить захист певного інтересу до позитивного результату (безпосереднього або опосередкованого) для невизначеного кола осіб і чи сумісний цей захист із базовими правами та конституційними цінностями. Така оптика дозволяє уникнути двох крайнощів. Перша – ототожнювати публічний інтерес із будь-яким пріоритетом органу влади. Друга – механічно зливати його з приватною користю окремої особи. Публічний інтерес народжується з «окремого (приватного)», але не розчиняється в ньому: він структурує пріоритети, окреслює межі допустимого втручання та забезпечує справедливу рівновагу між конкурентними вимогами. Водночас не кожен окремий інтерес, навіть якщо він захищається правом, автоматично стає публічним. Щоб інтерес мав публічний статус, замало формального посилання на норму; необхідна змістовна відповідність загальному благу. Перевірка такої відповідності включає:

– співвіднесення з загальновизнаними цінностями (засади верховенства права, гідність, основні права і свободи людини тощо);

– урахування історичного та наукового досвіду (емпіричних досліджень, стандартів належного врядування, а також результатів оцінювання впливу регулювання на права, інтереси та суспільні відносини);

– аналіз фактичного стану суспільних відносин (чи розширює запропоноване рішення можливості для кожної особи реалізувати свої легітимні потреби, не створюючи невиправданих привілеїв або дискримінації).

Важливо підкреслити, що відповідність загальному благу не дорівнює простому виявленню «думки більшості». Складність соціальних процесів, наявність дифузних благ (довкілля, публічна безпека, чесна конкуренція тощо), міжчасові ефекти (вплив на майбутні покоління) і асиметрія інформації роблять процедурне зважування необхідним елементом правової оцінки. Саме ці фактори пояснюють періодичну «кризу демократії», коли

арифметичне голосування не дає відповіді на питання про якість і правову легітимність рішень.

Підсумовуючи, необхідно виділити наступне:

– публічні інтереси – це індивідуальні інтереси, які правомірні, конкретні й мають суспільно значущий вимір, тобто їхній захист приносить користь не лише конкретному носію, а й широкому загалу та узгоджується з конституційними цінностями;

– приватні інтереси – це інтереси конкретної особи у межах конкретного правовідношення; вони можуть бути як суто індивідуальними, так і такими, що за певних умов набувають публічного виміру.

Теза про те, що публічний інтерес повинен верифікуватися через захист легітимних індивідуальних інтересів, наочно підтверджується практикою ЄСПЛ. У справі «Immobiliare Saffi v. Italy» (№ 22774/93) [11] Суд розглянув ситуацію, коли законний власник житлових приміщень роками не міг відновити володіння через нормативні й адміністративні механізми загального характеру (масові відстрочки виселень, пролонгація наймів та блокування виконання судових рішень). Така «система відстрочки примусового виконання» покладала на власника надмірний тягар і руйнувала необхідну співмірність між охороною права власності та задекларованими публічними цілями регулювання орендних відносин. ЄСПЛ підкреслив, що публічні міркування – навіть якщо вони оголошені як захист соціально вразливих груп чи стабільності ринку житла – не можуть нівелювати ядро індивідуального права. Держава зобов'язана не лише формально ухвалити рішення на користь власника, а й забезпечити їх реальне та своєчасне виконання; інакше «спільний інтерес» перетворюється на загальне виправдання для невизначеного й непропорційного втручання. Отже, публічний інтерес у розумінні Європейської конвенції з прав людини [12] має сенс лише настільки, наскільки він узгоджується з індивідуальними правами і проходить тест пропорційності: наявність легітимної мети, придатність і необхідність обраних засобів, а також справедливий баланс між суспільною користю та тягарем для конкретної особи. Таким чином, справа «Immobiliare Saffi v. Italy» демонструє: захист приватного права (в рішенні – власності) є умовою легітимності публічної політики, а не її перешкодою. Публічний інтерес не зникає, але мусить бути операціоналізований через пропорційні інструменти, які не перетворюють індивіда на «носія надмірного тягаря». Саме такий підхід узгоджується з запропонованими нами визначенням публічного інтересу.

У науковій літературі обґрунтовується можливість формування публічних інтересів. Пропонуємо виходити з того, що йдеться не про «надособисту» волю, а про конвергенцію індивідуальних інтересів значної кількості осіб. Механізм такої конвергенції, як правило, має два етапи. Спершу публічний суб'єкт чи інший інституційний актор ідентифікує певні блага як суспільно значущі та комунікує їх (через політики, стратегії, експертні висновки, громадські обговорення тощо). Далі відбувається вільне приєднання або неприйняття цих орієнтирів окремими людьми: лише за умови автономної згоди індивіда відповідна орієнтація стає його власним інтересом і набуває шансів перерости у «публічний». Звідси ключовий методологічний висновок: жоден «публічний інтерес» не може бути створений самою лише односторонньою владною декларацією. Якщо позиція зовнішнього суб'єкта нав'язується – незалежно від того, чи це парламент, уряд, місцева рада, впливова корпорація або навіть авторитетний лідер думок, – ми маємо не публічний інтерес, а

чужий приватний інтерес, що маскується під публічний. Публічний інтерес, як і приватний, потребує підтримки іншими індивідами, але ця підтримка має ґрунтуватися на усвідомленому прийнятті, а не на конформізмі чи інформаційному тиску.

Формування «публічного» допускається лише в межах засад права: верховенства права, поваги до гідності, прав і свобод людини та громадянина, заборони дискримінації, належної процедури. Порушення цих орієнтирів переводить процес у площину маніпуляції: від підміни понять і селективного добору фактів до створення уявної більшості (bandwagon effect) чи штучної поляризації. Особливу чутливість додає сучасний медіаландшафт: масові комунікації та цифрові платформи здатні прискорювати кристалізацію псевдопублічних інтересів, які не витримують перевірки на відповідність правам людини та загальному благу.

Зміст інтересу ніколи не є одномірним – він варіює залежно від мети та потреб, що за ним стоять. Одна й та сама назва («безпека», «моральність», «стабільність» тощо) може приховувати різні, інколи взаємовиключні, очікування. Тому правовий аналіз зобов'язаний «розпаковувати» заявлений інтерес: з'ясувати його носіїв, предмет, інтенсивність очікуваного втручання, можливі альтернативи та наслідки для інших благ і груп.

Критично важливо зберігати живий зв'язок між «загальним» та індивідуальним виміром. Відірвані від захисту основних прав і свобод людини, поваги до гідності та можливостей самореалізації, «публічні інтереси» перетворюються на фікцію. Апеляція до таких фіктивних конструктів відкриває шлях до легітимації вузькокорпоративних вигод під вивіскою суспільної користі. Саме тому перед тим як визнавати інтерес «публічним», слід перевірити, чи розширює його захист можливості кожної особи реалізувати свої легітимні потреби, не створюючи непропорційних обмежень для інших, і чи відповідає він конституційним цінностям.

У підсумку: публічні інтереси формуються знизу вгору через добровільне приєднання індивідів до певних ціннісних орієнтирів; вони набувають правового значення лише за умови узгодженості з принципами права та проходження процедурних фільтрів пропорційності. Саме така модель унеможливлює маніпулятивне «конструювання» публічного інтересу і підтримує реальний, а не декларативний баланс між публічним і приватним.

Доцільно розрізняти публічні інтереси універсального (загального) та спеціального характеру. Універсальні публічні інтереси – це такі блага й цінності, що притаманні кожній людині й корелюють із загальним благом (життя і безпека, гідність та недоторканність, здоров'я, свобода вибору, належний рівень життя, справедливий правопорядок). В українському конституційному контексті вони відчитуються крізь положення про верховенство права й пріоритет прав і свобод людини і громадянина як найвищої соціальної цінності (зокрема, ідеї ст. 3 Конституції України про визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю [13] тощо). Саме ці інтереси становлять основу ядра невідчужуваних прав і визначають межі допустимого втручання держави.

Публічні інтереси спеціального характеру – це інтереси, визнані значущими для певної групи або сектора (споживачі, інвестори, учасники ринку, мешканці громади, пасажири транспорту, особи з особливими потребами тощо). Їхня публічність

випливає не з «корпоративної користі», а з суспільної релевантності наслідків їхнього захисту: підтримка добросовісної конкуренції, безпеки руху, епідемічної безпеки, належної якості товарів і послуг, прозорості фінансів тощо.

Право у будь-якій сфері, виходячи з легітимної мети, водночас захищає одні інтереси та обмежує інші. Це нормальна функція регулювання: без такого «розведення» інтересів неможливо забезпечити узгодженість правовідносин. Важливе застереження: об'єктом правового впливу завжди є конкретні індивідуальні інтереси (навіть якщо вони проявляються через колективні чи публічні виміри). Звідси методичний висновок: категорія суб'єктивного (індивідуального) інтересу повинна бути «прочитуваною» в будь-якій точці правового масиву – від нормотворення до правозастосування і судового контролю.

Окремий вимір становлять взаємини між індивідуальними, груповими та публічними інтересами. Особа може не поділяти групові правила й цінності, але зобов'язана поважати публічний порядок, що спирається на права і свободи інших. Тому колізії вирішуються не шляхом абстрактного з'ясування «чий інтерес важливіший», а через тест пропорційності. Звідси випливає практичний критерій: групові (корпоративні) норми, що заходять на сферу основних прав і свобод і не витримують перевірки пропорційністю, не можуть визнаватися правомірними, а відтак – претендувати на правовий захист. І навпаки, індивідуальні інтереси, які узгоджуються з загальним благом і не руйнують правову рівновагу, підлягають пріоритетному врахуванню, навіть якщо вони суперечать уявленням більшості групи.

У підсумку: дихотомія «універсальні – спеціальні» публічні інтереси допомагає структурувати балансування, але не підміняє його. Зміст кожного інтересу має бути ідентифікований, оцінений на легітимну мету, придатність і необхідність заходів, а також зважений щодо індивідуальних втрат. Лише за такої процедури ми уникаємо як колективістського абсолютизму, так і індивідуалістичного егоцентризму й зберігаємо співмірність як матеріальний стандарт правової легітимності.

У взаємодії індивідуальних, групових і публічних інтересів колізій не уникнути. Завдання права – інституційно впорядкувати ці колізії: визначити, які інтереси підлягають пріоритетному захисту, а які – можуть і мають бути обмежені. Саме в цьому проявляється одна з головних регулятивних функцій права. Якщо ж колізії не розв'язуються належними юридичними засобами, під загрозою опиняються основоположні права і свободи.

Оцінка «ваги» інтересу застосовується і до цілей регулювання, і до інтересів, що за ними стоять. Обсяг і зміст публічної мети відповідають колу носіїв, для яких вона має значення: вузько сформульовані цілі зазвичай обслуговують однорідні групові інтереси; цілі загального характеру пов'язані з благами невизначеного кола осіб і (як правило) корелюють з правами людини та засадничими конституційними цінностями. Власне, значущість – це не декларація, а висновок після перевірки: чи справді обране втручання є потрібним для захисту широкого, а не корпоративного блага. Під «балансуванням» слід розуміти не компроміс у стилі «взаємних поступок», а врахування всіх інтересів, що підлягають захисту, з наступним зважуванням за стандартом пропорційності. Ілюстративним є блок трудових відносин, де перетинаються, з одного боку, колективні інтереси працівників, а з іншого – інтереси роботодавця, споживачів послуг та ширшого публічного інтересу.

Вітчизняні конституційні (ст. 44 Конституції України **[13]**) та міжнародні стандарти визнають право працівників на колективні трудові спори і страйк. Водночас це право не є абсолютним: воно може бути обмежене законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей – за умови дотримання тесту пропорційності. У практичній площині це означає наявність процесуальних і матеріальних «запобіжників», які зменшують надмірний тягар для інших учасників відносин, зокрема: попереджувальні процедури (примирення/посередництво), визначені умови і способи проведення акції; мінімальний необхідний рівень послуг у сферах, де безперервність критична (медична допомога, транспорт безпеки, енергетика тощо); обмеження на форми протесту; чіткі правила про наслідки участі у страйку (наприклад, відсутність зобов'язання виплачувати заробітну плату за час невиконання роботи), аби не перекладати весь тягар виключно на одну сторону; вимоги до добросовісної поведінки обох сторін (відсутність примусу, дотримання свободи об'єднання та заборони дискримінації). Щодо роботодавця, у європейських правопорядках по-різному оцінюється можливість «дзеркальних» відповідей на страйк (зразка лок-ауту): від суворих обмежень до часткової допустимості за суворих умов. В Україні підхід загалом стриманий: право працівників на страйк поєднується з забороною недобросовісних контрзаходів та із покладенням на роботодавця обов'язку діяти у правових межах, забезпечуючи безпеку, мінімальні потреби та недопущення репресалій. Ключ у тому, що жодна сторона не може перетворити свій інтерес на інструмент непропорційного тиску: так само як страйк не має паралізувати блага, суттєві для невизначеного кола осіб, відповіді роботодавця не повинні позбавляти змісту саме право на колективний протест.

Висновки. Виходячи з наведених вище аргументів, є підстави вважати, що:

1. Публічні інтереси мають сенс настільки, наскільки вони відбивають і захищають легітимні індивідуальні інтереси невизначеного кола осіб та узгоджуються з конституційними цінностями. Баланс «публічне-приватне» – це не пріоритет однієї сторони, а співмірення цілей і засобів через послідовний тест пропорційності.

2. Перед будь-яким втручанням слід: (а) чітко визначити, які саме інтереси захищаються і яким – відмовляється у правовому захисті; (б) встановити легітимну мету, (в) перевірити придатність заходів, (г) їх необхідність (наявність менш обтяжливих альтернатив), (ґ) здійснити зважування вигод і втрат.

3. Ні правовий акт, ні норма не можуть створювати необґрунтовані, не пов'язані з метою захисту прав привілеї для будь-якої категорії суб'єктів порівняно з іншими, зокрема однорідними. Преференції допустимі лише як пропорційні й цільові засоби досягнення легітимної мети.

4. Регуляторні рішення не повинні негативно вражати інтереси груп, на які норма не спрямована. Якщо побічні ефекти неминучі, потрібні механізми їх мінімізації (перехідні періоди, компенсації, винятки, процесуальні гарантії).

5. Норми та індивідуальні рішення мають бути сконструйовані так, щоб не створювати інституційного конфлікту інтересів у суб'єктів владних повноважень чи учасників правовідносин;

6. Балансування – це не «торг» поступками, а інвентаризація всіх релевантних інтересів із перевіркою, чи немає прогалин у регулюванні, що залишають значущі блага без належного захисту.

7. Для підвищення легітимності втручань доцільні: оцінка впливу на права і публічні інтереси, фіксація мінімально необхідного рівня обмежень, строки дії, обов'язковий перегляд і корекція регулювання за результатами моніторингу.

Зміст балансу між приватним і публічним зводиться до узгодження індивідуальних інтересів із належно окресленим публічним інтересом як найбільш вагомим набором індивідуальних благ із позиції загального блага. Цей баланс досягається не деклараціями, а процедурою пропорційності, яка робить рішення обґрунтованими, необхідними та співмірними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Банчук О. А. Проблема розмежування публічного і приватного права у правовій думці України XIX – початку XX століття: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2007. 213 с.
2. Гуняк О. Я. Приватний та публічний інтереси в праві: сучасний стан і перспективи подальшого дослідження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2016. № 3. С. 181 – 194.
3. **Дзісяк О. П., Шершеньков Д. М. Розвиток наукової думки щодо поняття «публічний інтерес». *Legal Bulletin*, 2024. № 13. С. 46 – 51.**
4. Євтошук Ю. Принцип пропорційності у практиці Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*, 2011. № 1. С. 90 – 101.
5. Золотухіна Л. О. Феномен публічного інтересу як категорії адміністративного права: монографія. Херсон: Гельветика, 2019. 477 с.
6. Миколенко О. І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 100 – 104.
7. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. 238 с.
8. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Слово Національної школи суддів України*, 2017. № 4. С. 17 – 29.
9. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2006. 848 с.
10. Diderot D. Principes De La Philosophie Morale: Ou Essai De M. S. Sur Le Merite Et La Vertu (1745) (French Edition). Kessinger Publishing, 2010. 342 p.
11. Case Of «Immobiliare Saffi v. Italy, application no. 22774/93 (28 July 1999). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58292%22]} (дата звернення: 20.02.2025)
12. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.10.2025)
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996. № 30. Ст. 141